

KORSZERŰ MAGYAR NEMZETISÉGI POLITIKA

WEIS ISTVÁN, a magyar közélet egyik legkorszerűbb gondolkodója, a Magyar Szemle egyik közelebbi számában arról irt nagyon sokunk szívéből jövő cikket, hogy ha a visszacsatolt területek lakóinak rokonszenvét meg akarjuk tartani, le kell mondanunk a magyar középosztálybeli társadalomnak — háltstennek, távolról sem általános — sajátos magatartásáról, az ú. n. úri allűrökről, az úri szót természetesen csak a külsőséges úriaskodás, nem pedig a gentlemenség értelmében véve. Teljes mértékben egyetértünk a kitűnő szerzővel ennek a monoklis mentalitásnak, amely az anyaország — merjük állítani — nagy többségének élénk megdöbbenésére jelentkezett, hacsak szórványosan is, a visszacsatolt területeken azok között, akiknek az anyaország szellemiségét kellene képviselni visszatérő testvéreink felé, végtelenül káros és visszatzető hatását illetően. De egyúttal felhasználjuk az alkalmat, hogy ennek kapcsán egy másik veszélyforrásra rámutassunk. Ez a veszélyforrás pedig a nemzetiségi politika, mely az előbbivel szemben következményeiben jóval súlyosabb lehet. Mert míg elavult és hibás társadalmi magatartás legfeljebb bosszankodást vagy ellenszenvet válthat ki irántunk, a hibás nemzetiségi politikának sokkal élesebb és végzetesebb visszahatásai lehetnek, mégpedig nemcsak a visszacsatolt területeken, hanem a szentistváni birodalom egyéb, még elszakításban élő nemzeteinél is.

A nemzetiségi kérdés fontossága nálunk még mindig nem ment át eléggé a köztudatba, annak ellenére, hogy a történelem bizonyosága szerint a nemzetiségi kérdés megoldatlanságának nagy szerepe volt abban, hogy Trianon létrejöhetett. S bár a háború után elmélyült lelkiismeretességgel megindult nemzeti önvizsgálódások során jobbaink közül számosan és nyomatékosan hangsúlyozták a világháborút közvetlenül megelőző hat-hét évtized magyar nemzetiségi politikájának hibáit és rámutattak azoknak tragikus következményeire, a nemzetiségi kérdés iránti érdeklődés még sem tudott nálunk általánossá válni. Ez annál csodálatosabb, mert hiszen ez a probléma a trianoni Magyarország számára sem volt közömbös, sőt inkább életbevágóan fontosnak volt mondható. A pusztá érdeklődést már az a tény is eléggé megokolta volna, hogy Csonka-Magyarország sem volt tiszta nemzeti állam a maga félmillió német kisebbségével; az pedig, hogy a magyarságnak több millióra rúgó része élt kisebbségként idegen államok fennhatósága alatt, a pusztá érdeklődésnél jóval messzebb menő állandó és lelkiismeretes foglalkozást is természetessé tett volna a kisebbségi, nemzetiségi kérdések terén. Hátha még hozzávesszük, hogy a magyarság sohasem mondott le arról az óhajáról, hogy volt nemzetiségei visszatérjenek a régi életközösségbe!

Az elmondottak után szinte csodálatos az érdeklődésnek az a mérsékelt foka, amellyel e kérdéseket húsz esztendőn keresztül közvéleményünk kezelte. Kétségtelen, hogy érzelmekben nem volt hiány s e tekintetben jogosulatlan lenne a szemrehányás: a magyarság teljes egészében a legmélyebb együttérzéssel zárta szívébe az elszakított magyar kisebbségeket, sőt volt nemzetiségeinket is és a legnagyobb szeretettel várta hazatérésüket. De érzelmekből a legritkábban szoktak helyes tettek születni, különösen a politikában! A kisebbségi, nemzetiségi kérdésekkel való foglalkozás elemi követelménye a helyzetismeret s már e terei is mennyi mulasztás terhelt bennünket! A kisebbségben élő magyarság és volt nemzetiségeink helyzetéről, kérdéseiről, törekvéseiről, saját magukról és Magyarországról alkotott felfogásukról tömegeknek kellett volna helyes képpel bímiok s ehelyett örülhettünk, ha egy-egy kérdésben négy-öt szakértőig felvittük. Komolyan, alaposan, lényegbe menően inkább két, mint három jeggyel kifejezhető számban foglal-

koztak nálunk nemzetiségi, kisebbségi kérdésekkel s e tanulmányok eredménye — szépszámú könyv és aránylag igen elismerésre méltó mennyiségű és minőségű cikkanyag — szélesebb körök számára már technikailag sem volt hozzáférhető. A magyar rádió külpolitikai okokból csak az utolsó években foglalkozhatott e kérdésekkel, tankönyveinkbe csak a legszükségesebb adatok kerülhettek bele, napilapjainkban hozzáértők írásaival ritkán, alkalmi bekukkantók pillanatnyi benyomásaiból és felületes tájékozódásból született úticikkeivel, vagy hatásos szólamoktól hangos vezércikkekkel annál sűrűbben találkozhattunk. Csoda-e, ha egyetlen szakfolyóiratunkat, amely pár száz előfizetőre támaszkodott, még a harmincas években is állandóan a megszűnés veszedelme fenyegette?

Elcsatolt területeink egy részének visszatérése mintha felkeltette volna a nagyközönség érdeklődését e kérdések iránt...

Ilyenformán igen nagy jelentősége volt annak, hogy az ország miniszterelnöke kassai beszédében e téren nálunk szokatlanul erélyes hangon mutatott rá e kérdésben a régi és elavult asszimilációs felfogás megváltoztatásának parancsoló szükségességére, elmondván, hogy hogyan térítette észre azt a nemzetiségi vidéken szolgálatot teljesítő kishivatalnokot, aki azt hitte, hogy a magyarságnak valami nagy szolgálatot tesz, valami különlegesen fontos missziót teljesít akkor, ha nem tanulja meg az illető vidék nyelvét és a lakosokkal csak magyarul érintkezik. Ugyancsak örvendetes következményekkel járhat a miniszterelnöknek a levanteoktatókhoz és más egyéb vidéki vezetőkhez intézett azon intelme, hogy a magyarságnak akkor tesznek szolgálatot, ha tulajdonképpen feladatuk becsületos betöltésénél maradnak, ahelyett, hogy nemzetiségi vidékeken mindenféle magyarosító kérvényekhez gyűjtenek aláírásokat.

A magyar miniszterelnöknek ezek a szavai s az utóbbi évek számos kormányzati intézkedése (a nemzetiségi népiskolai, újabban a középiskolai oktatás teljesen korszerű, pedagógiai és népiségi szempontból is egyaránt kifogástalan megoldása; a német kisebbség szervezkedésének nagyvonalú engedélyezése; Kárpátalja kormányzói biztosságának felállítása; az utóbbi terület autonómiájának gyors ütemben folyó előkészítése — hogy csak a legkiemelkedőbbekre mutassak rá) mind azt bizonyítják, hogy a magyar kormányzat a nemzetiségi kérdésben feladata magaslatán áll s ahogyan ezt legkitűnőbb politikusaink és publicistáink hosszú sora évek óta hirdeti és követeli,¹ korszerű magyar nemzetiségpolitikát akar és tud csinálni.

Könnyen felvethetné valaki a kérdést: a nemzetiségi politika is lehet „korszerű“, vagy nem „korszerű“? Ez is alá van-e vetve változásoknak, mégpedig nem akármilyeneknek, hanem olyanoknak, amelyeket a kor, annak szellemisége hoz létre? A nemzetiségi politikának is alkalmazkodnia kell-e politikai divatokhoz s nem csupán örök elvi igazságokra és a természeti adottságokra épített rendszert kell-e jelentenie?

Válaszoljunk erre a kérdésre mindjárt teljes világossággal: igen, minden nemzetiségi politikának egyrészt az adottságokkal (a különböző nemzetiségek lélekszáma; az állammal kapcsolatban elfoglalt magatartása; az ú. n. „többségi“, vagy „államalkotó“ néphez való aránya; azzal való rokonsága, vagy idegen szellemisége; tudatossági foka; külső erők behatása, stb.) való reális számításon, másrészt pedig állandó és örök politikai igazságokon kell felépülnie. De ugyanakkor feltétlenül figyelembe kell hozzá venni a jelennek, a pillanatnak azon politikai áramlatait, amelyek földrészünkön az adott időpontban uralkodnak, egyrészt azért, mert esetleg rávezethetnek bennünket az általunk már megismert örök politikai igazságok egyik vagy másik

¹ Talán elég, ha itt hamarjában csak gróf Bethlen István, Eckhardt Tibor, Gratz Gusztáv, Hóman Bálint, Milotay István, Pethő Sándor, Ravasz László, Szekfű Gyula, gróf Teleki Pál írásaira és beszédeire emlékeztetek. Ez a kiváló névsor azonban még igen sok kitűnő névvel lenne bővíthető.

részletének mélyebb vagy helyesebb látására, másrészt talán újabb, régebben nem ismert, vagy ki nem próbált gyakorlati megoldásokkal ismertethetnek meg bennünket. A nemzetiségi politika korszerűsége természetesen nem nyilvánulhat meg abban, hogy e jelszó alatt külföldről kritika nélkül átvesz eszméket és lemásol intézményeket, de igenis abban, hogy alaposan ismeri ez eszmeáramlatokat, tisztában van értékükkel, jelentőségükkel, az államban lakó különböző népekre való hatásuk erejével, ennek várható eredményeivel s mindezeknek mérlegelésével, a jónak átvételével és az adott körülményekhez való bölcs alkalmazásával, a tévesnek vagy alkalmatlannak elvetésével, illetve az ellene való küzdelemmel törekszik arra, hogy nemzeti-ségi politikája a kor követelményeinek is megfelelő, illetve ahhoz mért legyen.

Többször említettem az eddig elmondottakban örök igazságokat, eszméket és elveket egyrészt, gyakorlati tevékenységet másrészt. Mert tény az, hogy a nemzetiségi politika a legnagyobb fokban gyakorlati tevékenység, de tény az is, hogy az utóbbi csak akkor lehet helyes, következetes és eredményes, ha helytálló elméleti alapokra épül és ha a gyakorlati megvalósításban tiszta és világos elgondolások szerint történnek még a megfelelő lépések. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha világosan látunk a faj, nép, nemzet és állam összefüggéseiben és eme viszonylatokban a mai kor általánosan elfogadott eszméivel is számoló, de korszerűségükben is örökigazságú elvi alapokra építünk.

Az ú. n. „asszimilánsok“, vagyis azok, akik minden nem magyar anyanyelvűben másodrangú állampolgárt látnak s tévesen felfogott hazafiasságból mindenkit szeretnének mindenáron megmagyarosítani, tudatosan vagy tudatlanul abban a tévhitben élnek, hogy a nép, nemzet és állam azonos fogalmak. Pedig régebben sem volt titok a mélyebbre pillantók előtt, az utóbbi évek sok részletkutatása után pedig már köztudomású lehetne, hogy ezek a fogalmak (s mellettük természetesen a legújabban nagy figyelemre méltatott „faj“⁽¹⁾) nem egymást fedő, hanem más-más síkban fekvő s egymást legfeljebb metsző fogalmak. Ezekkel a kérdésekkel más alkalommal bővebben foglalkoztam,¹ de — mivel e dolgokat nem lehet elégszer ismételni — itt is szükségesnek látom röviden rámutatni az e fogalmak közti különbségekre, illetve az azok közti összefüggésekre. A fajtól az állam felé haladva, a következő igazságokat állapíthatjuk meg:

A fajra (rasszra) elsősorban azonos testi és lelki tulajdonságcsoporthoz tartozóknak együttes és állandó meglétele a jellemző. Míg a faj úgy határozható meg, mint: „azonos öröklött élettani tulajdonságcsoporthoz tartozó felmutató embercsoport, amelyben az élettani vonás a legjellegzetesebb és a szellemiek a háttérbe szorulnak, a nép („Volk“, „peuple“) már sokkal kisebb, szorosabban körülhatárolható és amellet jóval több szellemi vonást feltüntető életközösség. Minden nép kevert fajiságú, s ezt az általánosan elfogadott álláspontot képviseli a kitűnő magyar antropológus, Bartucz Lajos, amikor e kérdésről a „Mi a magyar?“ című műben a következőket írja: „Ha az ősidőben, az egyes rasszok keletkezése idejében a nép és a rassz egyideig fedte is egymást, már maga az az egyszerű alaptény, hogy a rasszbélyegek öröklődnek, a népi bélyegek pedig akár egyik nemzedékről a másikra megváltozhatnak s a történelem folyamata alatt bár lassan, de állandóan változtak is, kérlelhetetlen törvényszerűséggel megszabta a két csoportnak egymáshoz való viszonyát, egymástól való mind nagyobb fokú eltávolodását. Az emberi kultúra haladása, a népek elszigeteltségének megszűnése, a különböző faji sajátosságú népek ezerféle békés és háborús érintkezése, szétválása és egyesülése tehát természetszerűleg odavezetett, hogy a népek rassz-

¹ Főleg a következő cikkeimben: Faj, „népiség“, nemzet. (Az Ország Útja, 3. évf.), A népiség szerepe Magyarországon (Magyar Kultúra, 24. évf.), A nyelvi asszimiláció (Magyar Szemle, 36. köt.), Disszimiláció és reasszimiláció (Az Ország Útja, 2. évf.).

belileg mind kevertőbbek lettek s ma minden nép, de legfőképpen a kultúrnépek, bonyolult rasszmozaikot alkotnak.“ (Szerinte pl. a mai magyarságban hétféle rassz szerepel nagyobb százalékban.) Természetesen e tétel megfordítottja is áll: minden faj (rassz) egy sereg népben megtalálható. Ami ezeket a népeket a rassz szempontjából egymástól megkülönbözteti, az éppen az az arány, ahogy ezek a rasszvegyületek az egyes népekben megvannak, mert a vegyüléknek éppen ez, vagy az az aránya eredményez egy határozott keretek közé szorított fejlődési lehetőségi lépcsőt, amelyen belül azután egyéb természeti és szellemi tényezők formálhatnak ki egy bizonyos, ha nem is mindig tökéletesen éles határvonalú természeti-szellemi egységet: egy-egy „népiséget“. Ez utóbbit úgy határozhatnók meg, hogy az egy bizonyos vérségi köteléken (a már említett rasszvegyüléken) alapuló olyan egylényegű társadalmi közösség, melyben az általa lakott táj természeti adottsága, a tradíciók ereje (esetleg saját államiság), közös vallás és legtöbb esetben a közös nyelv és kultúra egységes szellemi habitust fejlesztettek ki. A népiségre nem lehet mindig a nyelvből következtetni, a népiség nem mindig azonos a nyelvvel és azonos nyelvet beszélő népek közt is lehetnek népiségi „vízválasztók“ (pl. dánok-norvégek, írek-angolok, spanyolok-portugálok). Ennek megfelelően: nem mindenki magyar népiségű, aki tökéletesen beszél magyarul, de lelki alkata nem jellemzően magyar és megfordítva. A népiségnek nem szükségképpen eleme az ú. n. népi tudatosság sem. A népiség lényegegyezés, mely tudatosan vagy tudattalanul létezik fajra, országhatárokra, egyéni tudatra, vagy akaratra való tekintet nélkül, mely a hozzátartozó egyedre félreismerhetetlenül rányomja bélyegét s amelyet pusztán akarati elhatározással sem letenni, sem felvenni nem lehet.

Ha egy népben a közösség érzete tudatosodik és azzá a politikai elhatározássá, akarattá szilárdul, hogy fennmaradását minden körülmények közt biztosítja, a nép egy más formában, a nemzet alakjában lép előnk. A nép a nemzettől abban különbözik, hogy míg az első lényeg-, az utóbbi akarati közösség. A népiség inkább csak természeti alapot, anyagot szolgáltat a nemzetképződés sokkal komplikáltabb folyamatához.

Ahhoz, hogy egy nép nemzetté legyen, tudatossá kell válnia, nemzeti tudatra kell ébrednie. Ez a tudatosulás hosszabb folyamat s azért a különböző nemzetek különböző korokban a nemzetté érésnek különböző fázisában vannak. A politikai akarat arra irányul, hogy az egyén a nemzethez való tartozását jóban-rosszban eltökélten vallja és szilárd elhatározása, hogy minden erejét annak szolgálatába állítja. Ennek az akaratnak a nemzethez való tartozás szempontjából döntő fontossága van. Igen mélyre markol az a Renan-i mondás, hogy a nemzet „egy mindennap megújuló népszavazás“. A nemzethez való tartozás tehát nincs rasszhoz, nyelvhez, sőt népiséghez sem kötve, a nemzethez különböző rasszu elemek, különböző nyelvű és népiségű egyedek, sőt népcsoportok is tartozhatnak, ha erre irányuló akaratuk megvan s a nemzeti közösséget egész lelkükkel átérzik, annak fennmaradásáért és fejlődéséért készek minden áldozatra. A nemzet fogalmával kapcsolatosan talán a legtöbbet vitatott kérdés, hogy a nemzet politikai célján szükségyszerűleg a saját államiság elérését kell-e értenünk. Kétségtelen, hogy a függetlenségre, saját államiságra való törekvés a nemzetekben legtöbb esetben megvan, viszont kétségtelen az is, hogy életképes államokat nem lehet úgy megalkotni, hogy az egyes népiségeket vagy nemzeteket külön országhatárokkal elvágjuk egymástól. Az életképes államnak megfelelő terjedelmű, közlekedési-gazdasági egységet alkotó térre van szüksége nagyszámú lakossággal, védhető határokkal. Mindenesetre előnyös, ha az állam lakossága egyetlen népiségen alapuló nemzet, mert ez kizárja, hogy a különböző népiségű lakosság egyes csoportjaiban különböző nemzeti akaratok alakuljanak ki. De semmiből sem következik, hogy egy nemzet politikai célját más nemzetek között és más nemzetekkel szemben kizárólag a „saját állam“

eszközeivel valósíthatná meg. Ott, ahol a természeti adottságok lehetetlenné teszik a saját állam kialakítását, ha egy nép önálló nemzetnek érzi is magát, a természeti adottságokhoz való bölcs alkalmazkodással okosabban teszi, ha saját állam alapítása helyett megelégszik a közös államban olyan politikai intézmények kiépítésével, melyek saját sorsának intézését kezébe adják. E cél a különböző önkormányzati intézményeknek a viszonyokhoz képesti alkalmazásával is elérhető.¹ Így válik lehetővé, hogy — Svájc a legszembetűnőbb példa erre — egyetlen állam keretén belül is különböző nemzetek élhessenek szabadságban, békében, biztonságban és gyümölcsöző együttműködésben.

Az eddig elmondottakban vázoltuk a modern nemzetiségi politika legfőbb elvi vonalait. A gyakorlati nemzetiségpolitika felépítése és kivitelezése felfogásunk szerint csak ezen az elvi alapon ígérkezik eredményesnek, sőt egyáltalán megvalósíthatónak. Az a nemzetiségi politika, amely az állam mindenhatóságára, az államhatalom erejére, az erőszakos beolvasztásra, a nemzetiségek elnyomására, elsatnyítására, vagy esetleg kiirtására épített, a történelem tanúsága szerint tartós, sőt számbavehetőbb eredményeket sem hozott soha. A maroknyi ír nemzet túlélte az évszázados véres elnyomást és nemrégiben vívta ki az elsőprő számbeli fölényben levő angolokkal szemben nemzeti függetlenségét; a balti népek a húszas években törtek ki az abszolutizmus évszázados jégkérgé alól és napjaink tanúsága szerint minden eszközzel iparkodnak fiatal függetlenségük újbóli elvesztése ellen védekezni; a lengyel nép a vilmosi Németország legszigorúbb nemzetiségi politikája ellenére is ellenállhatatlanul terjeszkedett és öntudatosodott; az ukrán nemzet, melynek a cári Oroszország 1909-ig saját anyanyelvén még könyvek kiadását is megtiltotta, ma is nemzeti egyéniségének és erejének teljes tudatában él. Talán elég e néhány példa — melyet még igen sokkal megtoldhatnánk — annak bizonyítására, hogy erőszakkal egy nép felébredését, vagy esetleg nemzetté érését megakadályozni még aránytalanul nagy túlerő esetén sem lehet. Nem pedig különösen ma, amikor a nyelvi nacionalizmus az első világháború idején a „népek önrendelkezési joga“ később pedig a „népi elv“ óriási propagandája révén Európa valamennyi népcsoportját költögetni kezdte és tudatosodását óriási léptekkel vitte előre. Ezek már nemcsak elvi megállapítások, hanem számba veendő realitások, amelyek előtt egy gyakorlati nemzetiségpolitika végzetes önámítás nélkül nem húnyhat szemet.

De fentebbi fejtegetéseink alapján az is világos, hogy a mesterséges asszimiláció tulajdonképpen nem is érheti el célját és csak külsőséges látszateredményekre vezethet. A mesterséges asszimilálás mindig a nyelvi áthasonulás kikényszerítésére irányul, ez pedig — feltéve, ha egyáltalán sikerül és nem vált ki inkább elkeseredett ellenhatást — magában véve csak egy külső máz felületes felrakását jelenti, melyet az első erős sorsváltozás játszva lepatogtathat a felületesen asszimilált egyénekről, mint azt az utóbbi években az elcsatolt területeken tömegjelenségként figyelhettük meg az ú. n. visszaasszimilálódásokon. Fentebb már rámutattunk, hogy ezen semmi meglepő nincsen, mert más nyelv felvétele egyáltalán nem jelenti még más népiség felvételét: ez utóbbi lényegiség lévén, átalakulása feltétlenül hosszú, bonyolult, egészen a gyökerekig nyúló folyamat, ellentétben a nyelvcserevel, amely tisztára külsőleges lehet és rövid idő alatt megvalósítható. Már Széchenyi szavai a lényegre tapintottak itt:

„Ha valaki magyarul tud, magyarul beszél, innen következik-e, mikép neki ezért már magyarrá is kellett volna átalakulnia? Mert ha így, ám akkor fordítsuk legutolsó fillérünket minden tétova nélkül nyelv-

¹ Ezek különböző fajtáira ld. Rónai Andrásnak a Magyar Szemlében megjelent két cikkét: A nemzetiségi kérdés területi megoldásai (1937. november); A nemzetiségi kérdés nem területi megoldásai (1938. augusztus).

mesterekre, sőt legyünk rögtön magunk is azokká, hadd tudjon csevegni magyarul az egész világ s meg lesz mentve s feldicsőítve fajtánk. Nyelvet, nemzeti sajtóságot, ily felette könnyű szerrel azonban, én legalább úgy hiszem, még csak biztosítani sem lehet s annál kevésbé szilárdabb s tágabb alapokra állítani; minthogy — és itt különös figyelemért esedezem — a szolás még korántsem érzés, a nyelvnek pergése korántsem dobogása még a szívnek és ekkép a magyarul beszélő, sőt legékebben szóló is, korántsem magyar még.“

Vagy egy más helyütt: „Ugyan azt hisszük: nemzetiséget csak úgy rákenheti bárkire is, ki éppen kezeink közé jut, mint pld. meszet falra, vagy mázat fazékra? És azt hisszük, parancs már elégséges, hogy valaki nemzeti sajtóságából kivetkezzék?“

Nyelvileg asszimilálni valakit erőszakkal, mesterséges úton: ez elképzelhető, de sok értéke nincs az ilyesminek; az igazi asszimiláció a népiségi, ez pedig csak természetes úton, hosszú érési folyamatban következhet be.

De az állam szempontjából az asszimiláció erőszakolása felesleges is, hiszen a nemzethez való tartozás — mint fentebb hangsúlyoztuk — nincs nyelvhez vagy népiséghez kötve. Az állam nem akkor erős, ha minden lakója azonos nyelvet beszél, vagy azonos népiségű, hanem ha lehetőleg minden polgára pozitív magatartást tanúsít vele szemben. Az állam célja tehát nem az egy nyelvű, hanem az egy akaratú népesség ideáljának megközelítése kell, hogy legyen. Ennek szolgálatában kell állania nemzetiségi politikájának.

Vonatkozik ez természetesen a magyarság nemzetiségi politikájára is. Ennek végső célja nézetünk szerint nem lehet egyéb, mint az ezeréves magyar küldetés: a Kárpátmedence letagadhatatlan természeti egységében, melyet a magyarság egymagában kitölteni nem tudott, az ott sorsközösségben élő népek életégységének megteremtése: a természeti és néprajzi adottságokból folyó feszültségek kiegyensúlyozása megfelelő politikai rendszer kiépítésével az itt élő összes népek békéjének, szabadságának és boldogulásának biztosítására. A magyar nemzetiségi politikának állandóan erre a végső célra kell szemét függesztenie; koncepcióját, elgondolásait az általunk fentebb kifejtett elvi igazságok iránytűje mellett e szerint kell megalkotnia; gyakorlati tenni-valóit, eszközeit, cselekvési módját ezeknek állandó figyelembevételével megválasztania. Következtesnek és erélyesnek kell lennie minden irányban: következtesnek a teendők érvényesítésében, találkozának bár azok a szüklátóköriük és elfogultak gyűlölködő ellenzésével, egyes nemzetiségek részéről megértetlenséggel, lekicsinyléssel, közönnyel, vagy éppen ellenszegüléssel — erélyesnek a nemzetre károsnak felismerttel szemben, tekintet nélkül azon erőkre, amelyek a vadhajtások kiirtásának akár a magyarság, akár a nemzetiségek részéről ellenszegülnek. Egy ilyen megfontolt, előre néző és építő nemzetiségi politikának szolgálatába kell állítanunk úgy a magyarság, mint testvérnépeink szellemi elitjét és azt a jobb részét, mely velünk együtt meggyőződéssel vallja, hogy a Kárpátmedence nemzetiségi kérdéseit a nyers erőszak nem, hanem csak a testvéri megértésen és megegyezésen alapuló osztály teheti lehetővé.

De itt nem akarunk az általánosítás hibájába esni. Nem akarjuk, mert nem is lehet a Kárpátmedence minden népét egy mérce alá venni és nemzetiségi kérdéseik megoldására egyetlen sémát erőltetni. Gróf Teleki Pál már számos évvel ezelőtt rámutatott arra az igazságra, amit nagyon sokan — különösen a Nyugaton — nem akarnak észrevenni, azzal a megállapításával, hogy „ahány nemzetiség, annyi nemzetiségi kérdés“. Értelmes nemzetiségi politikának nem szabad minden népcsoportra vonatkozólag azonos sablonnal dolgoznia. A korszerű magyar nemzetiségi politika művészete éppen abban nyilvánulhat meg, hogy az egyes nemzetiségek problémáját külön-külön elbírálás tárgyává teszi, jellegüket, állapotukat világosan felismeri,

jelentőségüket helyesen leméri s megkeresi és megállapítja azon módokat és eszközöket, amelyekkel a bennük lappangó, vagy a felszínre törő romboló erők közömbösíthetők, de ugyanakkor azokat is, amelyek révén építő erők minden sűrűlódás kiküszöbölésével a közös cél: a testvéreink együttes boldogulásának irányába beállíthatók.

De ez a korszerű magyar nemzetiségpolitika nem merülhet ki — akár még oly helyes — kormányintézkedésekben. Legyen bármily okos a kormányhatalom nemzetiségpolitikája, eredményei mindig kétesek maradnak, ha a társadalom ezt a politikát nem támasztja alá, vagy egyenesen ellensúlyozza. Nemcsak arra gondolunk most, hogy a kormányhatalom elgondolásait és szándékait az alsóbb hatóságok félreérthetik, vagy lanyhán kezelhetik a keresztülvitelben, hanem arra, hogy egy ország „többségi“ nemzetének társadalmi légkört fejleszthet ki, amellyel az állam egyéb népei, vagy nemzetei nem tudnak megbarátkozni. A helyes nemzetiségi politika nemcsak iskolapolitika, nemcsak a közigazgatás és hasonlókérdése, hanem a társadalmi atmoszféráé is. Minden nacionalizmus érzékeny; nemcsak a miénk, hanem a másoké is, és minél fiatalabb egy nacionalizmus, annál érzékenyebb. Megint csak Széchenyit kell idéznem:

„Ki nem ismeri az emberi szenvedélyek érzékenységét, ha indulatba lobbantatnak; ki nem tudja, mily szomorú következményei vannak a megtorlások mindig növekedő vakságának? Egy rosszul kiejtett tréfa mily sokszor volt már emberhalálnak oka, műy sokszor egy hiábavalóság véres háborúnak indítója!

Azért ne is gondoljuk, hogy némelyeknek sokszor észlelhető agylobi erőlködései oly következményszerűek s figyelmet és dorgálást sem érdemelnek, mint ahogy azokat semmibe se veszi, sőt rendszerint jóízűen kacagja a magyarnak mindenkor s most is legnagyobb ellensége, t. i. — a magyar.

Ami nekünk csekélységnek látszik, mert mi vagyunk a megbántok, nem oly színben tükrözik azok szemeiben, akik megbántásunk céljai s kacagásunk tárgyai. Mert bármily csekély mértékben érezzük is más nemzetbeliek iránt való figyelmetlenségünket s nyelvüknek és szokásaiknak becsmérlését, megvetését, már oly fullánkot, oly kést döfünk kebelükbe, amely a hidegvérűnek, nemérdeltnék tán fájdalomtalan, de viszont égetően fáj és tűrhetetlenül kínos annak, aki nemzetéhez és nyelvéhez hű. S ha mi nem ismerünk indulatos felhevültünkben józan célt és mértéket, midőn magyarságunkat megkedveltetni (!), terjeszteni akarjuk, mikép kívánhatunk tótban, horvátban, oláhban, rácban, németben stb. hidegvért, mérsékletet s igazságot viszont az ő sajátjuk védelmében?

Nekik is mosolygott a nemzetiség angyala. Ok is megvannak híva tökéletesülhetésük által arra, hogy az emberiségnek szánt egy-egy láncszemét alkossák. Házi köreikben ők mentebbek a vén latin bilincseitől, mint mi. Mentebbek a külön rendűeknek és rangúaknak gyűlöletes meghasonlásaitól, amelyek minket magyarokat gyengítenek. A közös érdek bennük szinte a mai napig szűzebben tartotta fenn nemzeti sajátosságukat s nyelvüket, mint a mi egykorú uraságunk a mi sajátosságainkat és nyelvünket. Mily lecke ez nekünk, hogy a most még annyira elágazó érdekeinket mindinkább egyesítsük!

Jó vért fognak-e szülni ezek az újabb s több helyről jövő visszalökések és szurdalások s vajjon hasznosak-e, amelyeknek viszont mi magyarok vagyunk a céltáblái? Valóban nem.“

Így Széchenyi. Szavai még ma is aktuálisak és megszívlelésre méltók. Nyilvánvaló, hogy a fiatalabb nacionalizmusokkal szemben az idősebbnek kell az önmegtartóztatásban előljámi: a mi esetünkben a magyarságának. Hogy milyen apróságokra kell itt tekintettel lenni, mutatja annak a háborúelőtti tréfás mondásnak esete, amely egy német szójátékból eredt: a tót (a német „tot“ = „halott“ szó) nem ember? Ezt a szójátékot az öntudatos szlovákok a magyar gőg és felfuvalkodottság kifejezésének tekintették, a

tótok lenézettségének bizonyítékaként fogták fel és azt ilyen célzattal még a béketárgyalásokon előterjesztett memorandumokba is felvették. A magyar társadalomnak nem szabad elfelejtenie, hogy ez a propagandaszellem még ma is él és még ma is sokan lesnek benn és künn minden hibás gesztusra és téves hangra, hogy azt felerősítve és elferdítve ellenünk kihasználhassák. Ezeket tudva, nem ringatjuk magunkat abban az illúzióban, hogy nemzetiségi államban teljes szélcsend uralkodhat. Mindig lesznek nemzetiségi oldalon olyanok, akiknek semmiféle engedmény, semmiféle megértés, semiféle méltányosság nem elég: nemzetiségi szenvedély, vagy egyéni érvényesülési vágy mindig fog nemzetiségi vezéreket szülni, ahogyan a másik oldalon is mindig lesznek túlzó sovíniszták, akiknek szemében egyetlen nemzetiségi politika a helyes: a kíméletlen asszimiláció, a nemzetiségek korlátlan elnyomása.

Nem is a teljes nemzetiségi béke utópiáját hangoztatjuk és sürgetjük, hanem azt, hogy az ú. n. „államalkotó“ nemzet társadalmának nagy többségét hassa át a vele egy államban élő többi népekkel és azok egyedeivel szemben a baráti, testvéri érzület, a velük szemben való igazság- és méltányosságérzet és ne üsse fel fejét az egyébként is megokolatlan fölényérzet, nyilatkozzék az meg akár rosszindulatú túsúrásokban, akár vállveregető leereszkedésben. A nemzetiségek amiként jogokban sem másodrangú állampolgárok, úgy társadalmi tekintetben sem lehetnek azok; gondolkodó ember szemében természetes, hogy itt is egyenrangúságnak kell uralkodnia. Viszont természetes, hogy ha a magyar társadalom magatartását ilyen közfelfogás irányítja, a másik oldalon is hasonló viselkedést várhatunk el és követelhetünk meg. A feltétlen államhűség jogi és erkölcsi követelménye mellé a másik oldal felé ezt a társadalmi követelményt állítanék és kell is állítanunk. Kölcsönös jóindulat — ebben van a kölcsönös megértésnek és együttműködésnek záloga.

Eddig a dolognak belső vonatkozásai. Vannak természetesen külsők is. Ma az utódállamokban mindenütt jelentős magyar kisebbségek élnek akiknek sorsa a magyarság egészének szemében nem lehet közömbös. Ha felfogásunk szerint az anyaország nemzetiségi politikája nem is lehet függvénye az egyes utódállamokban élő magyar kisebbségekkel szemben követett bánásmódnak, — a „szeget szeggel“ elv itt csak végső elvadásra és vég nélküli harcra vezetne — természetes, hogy az utódállamok kisebbségi légköre és politikája az anyaország közvéleményének alakulására és irányára is erőteljesen visszahat. Ha ez a légkör mérgezett, vakon sovíniszta és gyűlölködően kisebbségellenes, az anyaországban is mindig nehezebbé válik a testvéri együttműködés és egyenjogúság alapjára épített és ebben az irányban következetesen végigvezetett nemzetiségi politika, annak az esetleg kialakuló közvéleménynek nyomására, amely a magyar kisebbségeknek másod- vagy esetleg huszadrangú állampolgárokként való kezeléséért cserébe megtorló intézkedéseket fog sürgetni a magyarországi kisebbségekkel szemben és azoknak rovására.

Ez a veszedelem megvan és elhárítása csak részben áll a magyarság hatalmában olyan formán, hogy politikai súlyát és tekintélyét közvetlenül, államtól államhoz való vonatkozásban veti a serpenyőbe a kisebbségi magyarok teljes jogú állampolgárságának biztosítása érdekében ott, ahol erre szükség van. A békesség és normális együttműködés gondolatának persze egyes utódállamok kisebbségellenes magatartása mérhetetlen károkat okozhat. Az a türelmetlen sovínizmus, amely csak a saját népisége trónraemelésében látja a célját s amely minden más nép elnyomását és kiirtását hirdeti, nemcsak az államközi együttműködést teszi lehetetlenné, hanem, ami ennél sokkal szomorúbb, a népek közt is évtizedekre megmérgezheti a légkört.

Sajnos, ezt mi magyarok egyoldalúan nem akadályozhatjuk meg. A többi népeknek is fel kellene ismerniök ennek a túlajtott sovinizmusnak a Kárpátmedence sorsára nehezedeő végzetes következményeit. Remélnünk kell, hogy az élet nagy iskolájában szerzett tapasztalatok előbb->utóbb rávezetik erre a megismerésre a Dunamedencének azon népeit is, amelyek ma még csak magukban keresik az eszményt s minden vagy majdnem minden idegenben ellenséget, vagy alsóbbrendűt látnak. Le Bon mondja valahol, hogy a nemzetek legjobb nevelői a történelmi tapasztalatok. Bennünket, magyarokat keserves történelmi élményeink már sok mindenre megtanítottak, többek közt nemzeti türelemre, bölcsességre, tudatos, bár nem minden áron való békeszeretetre. Férfias türelemmel, bölcs önmérséklettel kell megvárunk, míg a nagy tanítómester, a sors, a Kárpátmedence egyes fiatalabb nemzeteit is megtanítja ugyanerre a magatartásra. És remélnünk kell, hogy az ő okulásuk nem az összes itteni népek és nemzetek — beleértve természetesen saját magukat is — kárvallása árán fog bekövetkezni.

MORAVEK ENDRE